

архітектура реагує на нові вимоги спостерігаємо у нових вокзалах Відня, Зальцбурга, Іннсбрука, Кракова, Катовиць та інших міст.

7. У новітній час роль залізничних вокзалів міняється, трансформується, набуваючи часом протилежних ознак. З одного боку відчувається відновлення ролі найнадійнішого виду наземного громадського транспорту з реставрацією автентичних будинків вокзалів з належною адаптацією до потреб і стандартів сьогодення (наприклад, у Тиролі, Верхній Баварії). З іншого – економічно нерентабельні гілки залізниць закриваються, демонтуються і так відходить у небуття ціла епоха і творіння поколінь. Будинки вокзалів у кращому випадку перетворюються на житло, що хоч якось їх рятує; за рідкісними винятками у них влаштовують громадські функції (музеї, торгівля, громадські центри тощо). Стосовно самих новітніх вокзалів та транспортно-пасажирських споруд спостерігаються два найбільші вектори розвитку:

- влаштування простих, функціональних, універсальних, утилітарних і анонімних невеликих пасажирських споруд на посадкових платформах кожної станції чи зупинки;

- влаштування великих залізнично-вокзальних комплексів, які крім первинної пасажирсько-транспортної функції реалізують потреби комунікації, торгівлі, сервісу, відпочинку та бізнесу, перетворюючись у потужний містобудівельний осередок.

Відчутно, як глобальні тенденції розвитку та професійних дій скеровані на збереження, підтримку та вироблення нових підходів до архітектури залізничних вокзалів і, врешті, на підтримку ідентичності поселень і країв.

Брич Марія Тарасівна
магістр архітектури

Національного університету «Львівська політехніка»

МУЗЕЄФІКАЦІЯ ПАМ'ЯТОК АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИКО- КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Історико-культурна спадщина України як складова загальносвітового історико-культурного надбання, вирізняється значної кількістю об'єктів, типологічним і видовим розмаїттям. Вагоме місце тут займає архітектурна спадщина, представлена як окремими спорудами та об'єктами, так і цілими ансамблями та комплексами. Не зважаючи на всебічне зацікавлення, що спостерігається останнім часом, до власного історико-культурного надбання, представленого пам'ятками архітектури та містобудування, стан більшості пам'яток не відповідає умовам їх збереження. Рівень використання тої частини пам'яток архітектури та містобудування України, що знаходиться в руїнах, дуже низький. Подібні пам'ятки практично не підлягають новому

функціональному пристосуванню, тож єдиним ефективним методом їх залучення до сучасного життя є музеєфікація.

Музеєфікація - напрям музейної діяльності, що полягає у перетворенні історико-культурних чи природних об'єктів в об'єкти музейного показу з метою максимального збереження та виявлення їх історико-культурної, наукової, художньої цінності. До цього часу у музейній теорії та практиці термін «музеєфікація» використовувався досить вузько. Проте намітилася тенденція активного пристосування музейної середовища, яке перебуває навколо історико-культурного пам'ятника як музейного об'єкта.

Проблема музеєфікації пам'яток архітектури та містобудування України на сьогоднішній день залишається недостатньо розробленою та висвітленою у науковій літературі. Більш ґрунтовно основи музеєзнавства почали розроблятися з кінця 1970-х - середини 1980-х рр., в цей час на базі добре збережених та відреставрованих замкових комплексів Луцька, Острога (Волинь), Олеська, Золочева (Галичина), Кам'янець-Подільського, Хотині (Поділля) створювалися музеї різних профілів.

Процес перетворення пам'ятки на об'єкт музейного показу достатньо складний, але особливої актуальності проблема музеєфікації як один із напрямів збереження пам'яток архітектури та містобудування набула за часів незалежної України. Містобудівний розвиток населених пунктів, художньо-естетичне виховання суспільства, пізнання власної історії неможливе без включення історико-архітектурної спадщини до сучасного культурного простору та всебічного сприяння ознайомлення з нею максимальної кількості відвідувачів.

Найкращим засобом збереження історико-архітектурних, містобудівних пам'яток є повернення їм функцій первісного призначення, що на сьогоднішній день не завжди вважається можливим. Прискорення процесу руйнації пам'яток через неможливість використання за призначенням висуває постійну потребу у пошуках нових функцій. В цьому напрямі діяльності виникають додаткові труднощі, оскільки при розв'язанні цієї проблеми визначальними залишаються соціально-культурна та архітектурно-художня цінність пам'яток і вимоги до їхньої охорони як цілісного архітектурного організму.

Оскільки пам'ятки архітектури та містобудування потребують використання в інтересах суспільства з урахуванням економічної рентабельності, забезпечення активних технічних заходів збереження і відновлення, проведення профілактичних заходів з метою відокремлення об'єктів від агресивних факторів, що прискорюють процес їх руйнації, організація музеїв на їхній базі могла б бути дієвим засобом фізичного і духовного збереження цілого комплексу.

За таких умов найкращим засобом пристосування і, відповідно, збереження пам'яток вбачається музеєфікація як сукупність науково-

обґрунтованих заходів щодо приведення об'єктів культурної спадщини у стан, придатний для екскурсійного відвідування. В процесі музеєфікації можна виділити два напрями: пристосування пам'яток архітектури та містобудування під музеї та забезпечення екскурсійних відвідувань без створення музею на території пам'ятки.

Варто згадати, що в Україні на сьогодні вже є напрацьований певний досвід різних варіантів музеєфікації пам'яток археології, які часто невідривно пов'язані з оточуючим середовищем та навколишніми пам'ятками архітектури та містобудування. Заповідники, в основному, створені на пам'ятках античної доби (Керч-Пантикапей, Херсонес, Ольвія, Белгород-Дністровський-Тіра, Калос-Лімен (Чорноморське), києво-руського періоду (Стародавній Київ, Вишгородський, Новгород-Сіверський, Пліснеськ) та середньовічних (Судак, печерні міста Криму, Хортиця, Чигирин-Суботів, Глухів, Батурин тощо). Значно менше заповідників з первісними пам'ятками, зокрема, комплекс Більського городища з курганными могильниками раннього залізного часу, історико-культурний заповідник «Трипільська культура», а також історико-археологічний заповідник «Кам'яна могила» на Мелітопольщині із петрогліфами пізнього палеоліту - сарматського часу. У кожному з названих заповідників проводиться деяка робота з музеєфікації археологічних об'єктів, однак вона носить досить фрагментарний характер і зосереджується, здебільшого, на консервації залишків підмурків архітектурних об'єктів.

Поки що єдиним археологічним музеєм-скансеном в Україні є музей археології у складі Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Подібні музеї археології просто неба варто створювати на територіях інших музеїв народної архітектури та побуту.

Крім археологічних, в Україні існує безліч архітектурних та містобудівних пам'яток-комплексів та ансамблів (напр., центральні частини міст, ринкові площі, садово-паркові ансамблі, ансамблі резиденцій, монастирів і т. п.), котрі неможливо повністю оцінити, якщо сприймати їх поодиноці, не бачачи повної, цілісної картини.

Важливою причиною негативних тенденцій до згортання процесу музеєфікації в останні роки є поступове перетворення музейних комплексів у своєрідні «резервації», штучно вирвані з контексту свого первісного виникнення й існування. В останнє десятиріччя помітні намагання створення державних історико-культурних та історико-архітектурних заповідників, організація музеїв-заповідників на базі архітектурних пам'яток. В таких умовах музеєфікація містобудівних комплексів, архітектурних ансамблів відбувається одночасно з музеєфікацією інших пам'яток, що входять до складу заповідника, що значно простіше та більш ефективніше.

Практично весь регіон, де поруч розташовано кілька пам'яток архітектури чи містобудування, бажано розглядати як єдиний музей. Створення

крупних регіональних об'єднань на базі музеїв-заповідників, в яких широко залучаються до музейного показу пам'ятки та значні архітектурні ансамблі, значно збільшить їх експозиційні площі, що, в свою чергу, призведе до розширення задач, функцій та структури заповідників; а також забезпечить екскурсійне відвідування та популяризацію віддалених музеїв, створених на базі архітектурно-містобудівних комплексів.

Моделювання історії та культури музейними засобами вимагає розробки нових типів музеїв. Крім демонстрації давніх об'єктів в археологічних скансенах варто, наслідуючи досвід закордонних колег, створювати експериментальні поселення, музеї відтворених пам'яток - археодрами. Їх можна розміщувати в місцях концентрації пам'яток археології, які складно зберегти *in situ*, однак природний ландшафт місцевості дозволяє виділяти їх території геолого-археологічними чи природно-археологічними заповідниками, природними парками. Цікаво, коли археологічні об'єкти консервуються *in situ*, а поряд створюється їх реконструкція на експериментальному поселенні.

На сьогодні музеєфікація розглядається як комплекс заходів з пристосування пам'ятки до екскурсійного відвідування, тим самим перетворюючи її на об'єкт екскурсійного показу. Враховуючи типологічне та видове розмаїття нерухомих пам'яток історії та культури, їх різні рівень збереженості, величину історико-культурної цінності та місця розташування, стає зрозумілим, що музеєфікаційні процеси мають широку варіативність.

Одним із визначальних чинників збереження пам'яток архітектури та містобудування є вимоги до їх охорони як цілісного організму. Передумови їх збереження можуть бути створені лише у наслідок комплексного вирішення проблематики сучасного використання пам'яток. Особливої уваги заслуговує загальна переорієнтація діяльності сучасного пам'яткоохоронного комплексу з традиційних форм пасивної охорони старовинних будівель на повернення їм активної і навіть визначальної ролі в процесі безперервної трансформації історичної забудови.

Правильно керований туризм може стати ключовим чинником у справі збереження природної і охорони культурної спадщини. Опосередковано, через демонстрацію економічної значимості охоронюваних територій для регіону чи країни загалом, можна одержати громадську і державну підтримку в питаннях збереження спадщини.

Оцінюючи стан музейної справи в Україні, слід зазначити, що сучасна суспільно-культурна ситуація не сприяє розвитку музейної мережі, особливо музеєфікації об'єктів історико-культурної спадщини шляхом створення на їх основі нових музеїв. Відсутність широко розвиненої практики росту музейної мережі за рахунок музеєфікації пам'яток і їх долучення до музейно-заповідної галузі пояснюється критичним становищем в музейній справі, відсутністю достатніх коштів на ремонт і відповідне функціонування вже існуючих музеїв.

Можна стверджувати, що незважаючи на наукові досягнення в галузі реставрації, окремі успіхи в пристосуванні, проблема включення їх до сучасного життя залишається невирішеною. Загалом реалізація масштабних завдань музеєфікації пам'яток архітектури та містобудування повинна мати серйозну правову і практичну базу у вигляді відповідних нормативних актів і постійних цільових капіталовкладень з боку держави та зацікавлених організацій і структур. Нові об'єкти музеєфікації повинні розраховуватися на широке коло відвідувачів, інтенсивне включення пам'яток до музейного простору України.

Список використаної літератури:

1. Буланова Н. М. Музеєфікація історико-архітектурних пам'яток міста Дніпродзержинська: меморіально-персонологічний аспект. Видатні особистості: музейна персоналістика. — Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2008. Вип. 10. — 338 с.
2. Вайдахер Ф. Загальна музеологія. Посібник. — Л.: Літопис, 2005.
3. Закон України Про охорону культурної спадщини. Верховна Рада України; Закон від 08.06.2000 № 1805-III
4. Лесик А.В. Охрана и рациональное использование памятников архитектуры.- Львов, 1987. – 128с. (60)
5. Музеєфікація замкових комплексів України як один із засобів їх збереження // www.myslenedrevo.com.ua.
6. Терминологические проблемы музееведения. Сборник научных трудов. — М., 1986.
7. Титова О.М. Проблеми музеєфікації пам'яток археології України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля». - К., 2004.

Березовська Ольга Василівна

молодший науковий співробітник

Інституту архівознавства Національної бібліотеки України

імені В.І. Вернадського НАН України

ДОКУМЕНТАЛЬНИЙ СКЛАД АРХІВУ ЗАХІДНОГО НАУКОВОГО ЦЕНТРУ НАН УКРАЇНИ ТА МОН УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ НАПОВНЕННЯ ТА ІНФОРМАТИВНА ЦІННІСТЬ

В науковому середовищі нині функціонують регіональні центри, які мають подвійне підпорядкування НАН України та МОН України. Тому в академічній архівній системі документація наукових центрів НАН України та МОН України має специфічну своєрідну структуру, що зумовлено організаційними особливостями центрів, специфікою їх діяльності тощо. Наукові центри були створені для координації діяльності академічних наукових